

โครงการผันน้ำสดดื่ม¹ จากประเทศกัมพูชา

ประมวลสรุปโดย
โครงการฟื้นฟูนิเวศวิทยาในภูมิภาคอินโดจีนและพม่า (TERRA)
กุมภาพันธ์ 2549

สถานการณ์การขาดแคลนน้ำในภาคตะวันออก กัมพูชาโครงการผันน้ำสดดื่มจากประเทศกัมพูชา

วิกฤตการณ์น้ำขาดแคลนในพื้นที่ลุ่มน้ำชายฝั่งทะเลตะวันออกในปี 2548 เป็นตัวอย่างหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นการแก้ไขปัญหาของรัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในความพยายามผันน้ำจากพื้นที่ลุ่มน้ำข้างเคียงหรือลุ่มน้ำที่อยู่ไกลออกไป เพื่อนำน้ำมาสนับสนุนการพัฒนาในภาคอุตสาหกรรม การท่องเที่ยว และพาณิชย์กรรม แผนการผันน้ำดังกล่าวนี้ เช่น การสูบน้ำจากแม่น้ำระยองมาเข้าระบบโครงข่ายน้ำของบริษัท จัดการและพัฒนาทรัพยากรน้ำภาคตะวันออก จำกัด (มหาชน) (หรือที่รู้จักกันในชื่อ บริษัท East Water จำกัด) ในปริมาณวันละ 100,000 ลบ.ม. ได้สร้างความขัดแย้งและการเผชิญหน้ากับกลุ่มผู้ใช้น้ำในลุ่มน้ำระยองอย่างรุนแรง ถึงแม้ว่าภาคอุตสาหกรรมโดยเฉพาะในเขตนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุดและนิคมอุตสาหกรรมแหลมฉบัง ซึ่งใช้น้ำวันละ 500,000 ลบ.ม. จะมีข้อเสนอลดกำลังการผลิตลงประมาณครึ่งหนึ่ง เพื่อบรรเทาปัญหาการขาดแคลนน้ำในเวลานั้น แต่รัฐบาลกลับให้คงกำลังการผลิตไว้เท่าเดิม และเลือกใช้แนวทางผันน้ำจากลุ่มน้ำอื่นมาเสริม โดยไม่สนใจปัญหาผลกระทบที่เกิดขึ้นในลุ่มน้ำอื่น ๆ

ในวันที่ 2 สิงหาคม 2548 คณะรัฐมนตรีได้มีมติให้มีการเพิ่มเติมน้ำต้นทุนเพื่อแก้ไขและบรรเทาปัญหาขาดแคลนน้ำเป็นการเร่งด่วน รวมทั้งให้มีการจัดทำแนวทางการบริหารจัดการน้ำให้เพียงพอต่อความต้องการเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหาขึ้นอีกในระยะยาว โดยได้แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการลุ่มน้ำภาคตะวันออกขึ้น เพื่อทำหน้าที่กำกับดูแลการดำเนินโครงการและวางกรอบแนวทางการบริหารจัดการน้ำในลุ่มน้ำภาคตะวันออกให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ต่อมาคณะกรรมการบริหารโครงการลุ่มน้ำภาคตะวันออก ได้มอบหมายให้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติในฐานะฝ่ายเลขานุการคณะกรรมการฯ ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง จัดทำประมาณการความต้องการน้ำ (Demand) และศักยภาพน้ำต้นทุน (Supply) ที่จะพัฒนาได้ในพื้นที่ภาคตะวันออก สำหรับการพัฒนาศูนย์ธุรกิจของภาคตะวันออกและการจัดหาแหล่งน้ำสำรองความต้องการในระยะยาว การจัดทำประมาณการดังกล่าวใช้ระยะเวลาดำเนินการประมาณ 9 เดือน (กุมภาพันธ์-พฤศจิกายน 2549)

ผลการศึกษาประมาณการความต้องการน้ำ (Demand) และศักยภาพน้ำต้นทุน (Supply) ระหว่างปี 2549-2558 ที่สำคัญพบว่า เมื่อมีการเพิ่มเติมน้ำต้นทุนจากทุกลุ่มน้ำในภาคตะวันออก โดยพัฒนาโครงการพัฒนาแหล่งน้ำต่างๆ จำนวน 584 โครงการ/แห่ง ซึ่งงบประมาณลงทุนประมาณ 64,250 ล้านบาท ศักยภาพน้ำต้นทุนยังคงต่ำกว่าความต้องการใช้น้ำอยู่ถึง 519 ล้าน ลบ.ม.ต่อปี ซึ่งได้แสดงไว้ในตารางที่ 1

ในปัจจุบัน บริษัท ไฟฟ้าราชบุรีโฮลดิ้ง จำกัด กำลังทำการศึกษาความเป็นไปได้ในการลงทุนของโครงการเขื่อนสดดื่มประมาณ 200 เมกะวัตต์ ในประเทศกัมพูชา²

¹ สรุปจาก

1) กรมทรัพยากรน้ำ <http://202.129.59.150/bwrd/index.htm> วันที่ 26 ตุลาคม 2549

2) หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน วันที่ 14 พฤษภาคม 2537

3) สรุปโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำของประเทศไทยในระยะยาว, กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน, มีนาคม 2537

4) การประชุมเชิงปฏิบัติการ การจัดการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ วันที่ 23 กรกฎาคม 2546, คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ

² หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ฉบับที่ 2090 วันที่ 23-25 กุมภาพันธ์ 2549

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบประมาณการความต้องการน้ำกับศักยภาพน้ำต้นทุน ปี 2549-2558 ของลุ่มน้ำภาคตะวันออกเฉียง

กิจกรรม	ปี 2549	ปี 2550	ปี 2551	ปี 2552	ปี 2553	ปี 2558
ความต้องการใช้น้ำ (Demand) (ล้าน ลบ.ม.)						
ความต้องการใช้น้ำรวม	5,627	5,925	6,364	6,855	7,385	8,991
1. น้ำเพื่ออุปโภคบริโภคและการท่องเที่ยว (ร้อยละ ของความต้องการใช้น้ำรวม)	276 (5)	287	299	310	319	372 (4)
2. น้ำเพื่อเกษตรกรรม (ร้อยละ ของความต้องการใช้น้ำรวม)	4,461 (79)	4,653	5,001	5,356	5,767	6,922 (77)
3. น้ำเพื่ออุตสาหกรรม (ร้อยละ ของความต้องการใช้น้ำรวม)	399 (7)	450	470	540	593	825 (9)
4. น้ำเพื่อรักษานิวเคลียร์ (ร้อยละ ของความต้องการใช้น้ำรวม)	492 (9)	536	594	649	706	873 (10)
ศักยภาพน้ำต้นทุน (SUPPLY) (ล้าน ลบ.ม.)						
ศักยภาพน้ำต้นทุนรวม	5,061	5,257	5,397	5,991	6,608	8,472
1. น้ำผิวดิน (ใช้ประโยชน์ได้)	4,914	5,107	5,244	5,835	6,448	8,296
2. น้ำใต้ดิน (ใช้ประโยชน์ได้)	147	150	153	156	160	176
สถานการณ์สมมุติในอนาคต (SCENARIO)						
กรณี 1. เมื่อไม่มีโครงการพัฒนาแหล่งน้ำเพิ่มเติม	- 566	- 672	- 763	- 899	- 1,018	- 1,469
กรณี 2. เมื่อมีโครงการพัฒนาเฉพาะน้ำผิวดิน	- 566	- 671	- 973	- 873	- 790	- 548
กรณี 3. เมื่อมีการเพิ่มเติมน้ำต้นทุนจากทุกแหล่ง	- 566	- 668	- 967	- 864	- 777	- 519

ที่มา: การจัดทำประมาณการความต้องการน้ำ (Demand) และศักยภาพน้ำต้นทุน (Supply) ลุ่มน้ำภาคตะวันออกเฉียง, สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2549

ในส่วนของกรมทรัพยากรน้ำ ได้ว่าจ้างกลุ่มบริษัทที่ปรึกษา ประกอบด้วย บริษัท ทีม คอนซัลติ้ง เอนจิเนียริง แอนด์ แมเนจเม้นท์ จำกัด บริษัท เซาท์อีสต์เอเชียเทคโนโลยี จำกัด และบริษัท เอกซ์ปอร์ต คอนซัลแตนท์ จำกัด ให้ดำเนินการศึกษาโครงการจัดทำแผนหลักการผันน้ำจากเขื่อนสตีงนัม³ เพื่อวางแผนพัฒนา จัดหาน้ำต้นทุน และปรับปรุงแหล่งน้ำเพื่อเพิ่มปริมาณน้ำต้นทุนให้กับแหล่งน้ำเดิม ระบบส่งน้ำและกระจายน้ำเพื่อสนองความต้องการใช้น้ำ รวมทั้งแก้ไขปัญหาภัยแล้งและบรรเทาอุทกภัยในพื้นที่ชายฝั่งทะเลตะวันออกเฉียงและพื้นที่เกาะช้าง

ข้อเสนอเบื้องต้นในการผันน้ำจากเขื่อนสตีงนัม คือการส่งน้ำด้วยระบบท่อจากเขื่อนสตีงนัมไปอ่างเก็บน้ำประแสร์ ด้วยระยะทาง 201 กิโลเมตร สามารถส่งน้ำได้สูงสุด 2.63 ล้านลบ.ม.ต่อวัน อย่างไรก็ตามในรายงานการศึกษายังมีได้เสนองบประมาณการลงทุนที่ชัดเจน

จากตารางที่ 1 ผลการศึกษาได้ชี้ว่าความต้องการน้ำในภาคอุตสาหกรรม ภาคเมืองและการท่องเที่ยวมีความต้องการน้ำในสัดส่วนเพียง 12% ในปี 2549 และเพิ่มเป็น 13% ในปี 2558 ซึ่งดูเหมือนว่าความต้องการใช้น้ำในภาคอุตสาหกรรม ภาคเมืองและการท่องเที่ยว มีสัดส่วนต่ำกว่าความต้องการใช้น้ำในภาคเกษตรกรรมมาก แต่หากพิจารณาการใช้น้ำในภาคนี้ปรากฏว่าส่วนใหญ่ใช้น้ำในระบบท่อของ บริษัท East Water จำกัด ในปี 2548 พบว่าผู้ใช้น้ำของบริษัทกลุ่มใหญ่ที่สุดคือภาคอุตสาหกรรม มีสัดส่วนมากถึง 71% ดังตารางที่ 2

³ กรมทรัพยากรน้ำ <http://202.129.59.150/bwrd/index.htm> วันที่ 26 ตุลาคม 2549

ตารางที่ 2 แสดงสัดส่วนการใช้น้ำของบริษัท East Water จำกัด พ.ศ. 2548

พื้นที่	การประปา		อุตสาหกรรม		รวม	
	ล้าน ลบ.ม.	สัดส่วน	ล้าน ลบ.ม.	สัดส่วน	ล้าน ลบ.ม.	สัดส่วน
จ.ระยอง	13.70	11%	111.00	89%	124.70	100%
จ.ชลบุรี	41.40	66%	21.20	34%	62.60	100%
รวม	55.10	29%	132.20	71%	187.30	100%

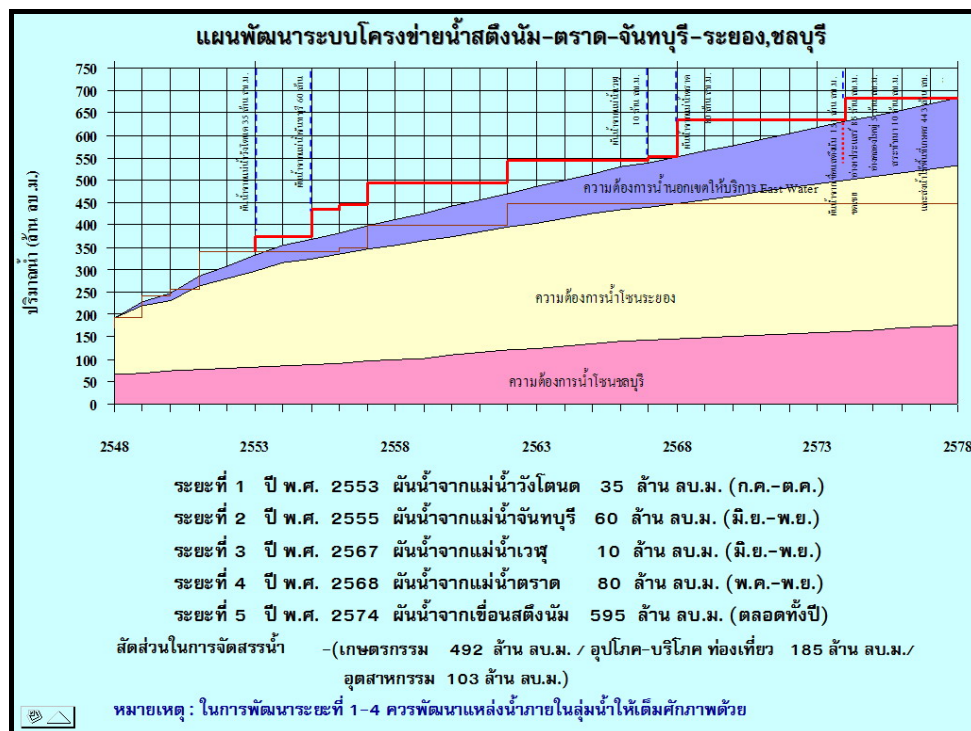
ที่มา: Power Point ของบริษัท จัดการและพัฒนาทรัพยากรน้ำภาคตะวันออก จำกัด (มหาชน) ประกอบการประชุมสัมมนาระดมความคิด เรื่อง ปัญหาและทางออกการจัดการน้ำภาคตะวันออก วันที่ 28 ตุลาคม 2548

ดังนั้นโครงการผันน้ำสตึงนัม ซึ่งส่งน้ำให้อ่างเก็บน้ำประแสร์ และมีอุโมงค์เชื่อมโยงกับอ่างเก็บน้ำหนองปลาไหล อันเป็นอ่างเก็บน้ำหลักของบริษัท East Water จำกัด นั้น กลุ่มที่ได้ประโยชน์หลักคือ กลุ่มผู้ใช้น้ำในภาคอุตสาหกรรม ภาคเมืองและการท่องเที่ยว มิใช่ผู้ใช้น้ำในภาคเกษตรกรรมแต่ประการใด

โครงการผันน้ำสตึงนัม⁴

กรมทรัพยากรน้ำ ได้ว่าจ้างกลุ่มบริษัทที่ปรึกษา ประกอบด้วย บริษัท ทีม คอนซัลติ้ง เอนจิเนียริง แอนด์ แมเนจเม้นท์ จำกัด บริษัท เซาท์อีสต์เอเชียเทคโนโลยี จำกัด และบริษัท เอ กรุป คอนซัลแตนท์ จำกัด ให้ดำเนินการศึกษาโครงการจัดทำแผนหลักการผันน้ำจากเขื่อนสตึงนัม ซึ่งกลุ่มบริษัทที่ปรึกษาได้เสนอให้พัฒนาโครงการผันน้ำสตึงนัม ในระยะที่ 5 ปีพ.ศ. 2574 โดยมีปริมาณน้ำผันประมาณ 595 ล้านลบ.ม. ต่อปี ดังที่ได้แสดงในภาพที่ 1

ภาพที่ 1 แผนพัฒนาระบบโครงข่ายน้ำสตึงนัม-ตราด-จันทบุรี-ระยอง,ชลบุรี

ที่มา: โครงการจัดทำแผนหลักการผันน้ำจากเขื่อนสตึงนัม, กรมทรัพยากรน้ำ

⁴ สรุปลจาก

- 1) กรมทรัพยากรน้ำ <http://202.129.59.150/bwrd/index.htm> วันที่ 26 ตุลาคม 2549
- 2) หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน วันที่ 14 พฤษภาคม 2537
- 3) สรุปลโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อการแก้ไขปัญหาคาราคาซังน้ำของประเทศไทยในระยะยาว, กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน, มีนาคม 2537
- 4) การประชุมเชิงปฏิบัติการ การจัดการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ วันที่ 23 กรกฎาคม 2546, คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ

ความเป็นมาเขื่อนสตึงนัม

"สตึงนัม" เป็นแม่น้ำสายสำคัญซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตกของประเทศกัมพูชา และติดกับชายแดนไทย-กัมพูชา มีต้นกำเนิดบริเวณเทือกเขาบรรทัด และเทือกเขาพนมกาวาน เป็นเขตติดต่อกับจังหวัดพระตะบอง-จังหวัดโพธิสัตว์ ในประเทศกัมพูชา และด้านจังหวัดตราด ประเทศไทย และไหลผ่านจังหวัดพระตะบอง จังหวัดโพธิสัตว์ และจังหวัดเกาะกง ซึ่งมารวมกับแม่น้ำเกาะป่อ แล้วเรียกว่า "แม่น้ำครางคริน" จากนั้นไหลออกทะเลที่จังหวัดเกาะกง ในบริเวณอ่าวไทย ใกล้หมู่บ้าน Krang, Khemork, Phoumin มีความยาวประมาณ 90-100 กิโลเมตร

แม่น้ำสายนี้มีความสำคัญทางเศรษฐกิจของกัมพูชาเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญ ทั้งป่าไม้ สัตว์ป่า มีแก่งหิน น้ำตกที่สวยงาม รวมทั้งสัตว์น้ำนานาชนิดจำนวนมาก แม่น้ำสตึงนัมมีพื้นที่ลุ่มน้ำประมาณ 1,000 ตารางกิโลเมตร ทำให้บริเวณปกคลุมไปด้วยป่าทึบ และยังไม่มีการสำรวจป่าไม้ในบริเวณนี้มาก่อน ซึ่งพื้นที่ลุ่มน้ำนี้มีอัตราฝนตกกว่า 4,000 มิลลิเมตรต่อปี รวมทั้งบริเวณนี้ยังไม่มีประชาชนอาศัยอยู่

โครงการผันน้ำสตึงนัม เป็นทั้งโครงการเพื่อการผลิตไฟฟ้าและการผันน้ำจากกัมพูชามายังประเทศไทย โดยมีการสร้างเขื่อนกันแม่น้ำสตึงนัมบริเวณชายแดนกัมพูชา-ไทย (จังหวัดตราด) จำนวน 3 เขื่อน และมีการต่อท่อส่งน้ำและติดตั้งเครื่องกำเนิดไฟฟ้าในเขตประเทศไทยที่จังหวัดตราด ทั้งโครงการสามารถติดตั้งเครื่องกำเนิดไฟฟ้าได้รวมกัน 438.7 เมกะวัตต์ มีมูลค่าโครงการรวมประมาณ 23,900 ล้านบาท

ย้อนกลับไปในช่วง 2536-2537 องค์การความร่วมมือระหว่างประเทศของญี่ปุ่น (JICA) ได้ให้ความช่วยเหลือแก่รัฐบาลไทยในการศึกษาความเหมาะสม ซึ่งได้ระบุการสร้างเขื่อนบนแม่น้ำสตึงนัมไว้ทั้งหมด 3 เขื่อน ต่อมาเมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2539 คณะรัฐมนตรีของไทยมีมติรับรองบันทึกความเข้าใจ ซึ่งกระทรวงวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี และสิ่งแวดล้อม ได้ลงนามร่วมกับรัฐบาลกัมพูชา ในการศึกษาความเหมาะสมเบื้องต้นในการพัฒนาทรัพยากรน้ำของแม่น้ำสตึงนัมและแม่น้ำมีโต๊ะ (Stung Mnam/ Me Toek River) แต่ยังไม่มีความร่วมมือในเชิงรูปธรรมที่ชัดเจน จนถึงปัจจุบันโครงการผันน้ำมีความชัดเจนมากขึ้น ภายใต้กรอบความร่วมมือปฏิญญาพุกาม

ผลการศึกษาในเบื้องต้นตั้งแต่ปี 2536-2537 เสนอให้มีการสร้างเขื่อน 3 แห่ง สรุปรายละเอียดได้ตามตารางที่ 5⁵ ดังนี้

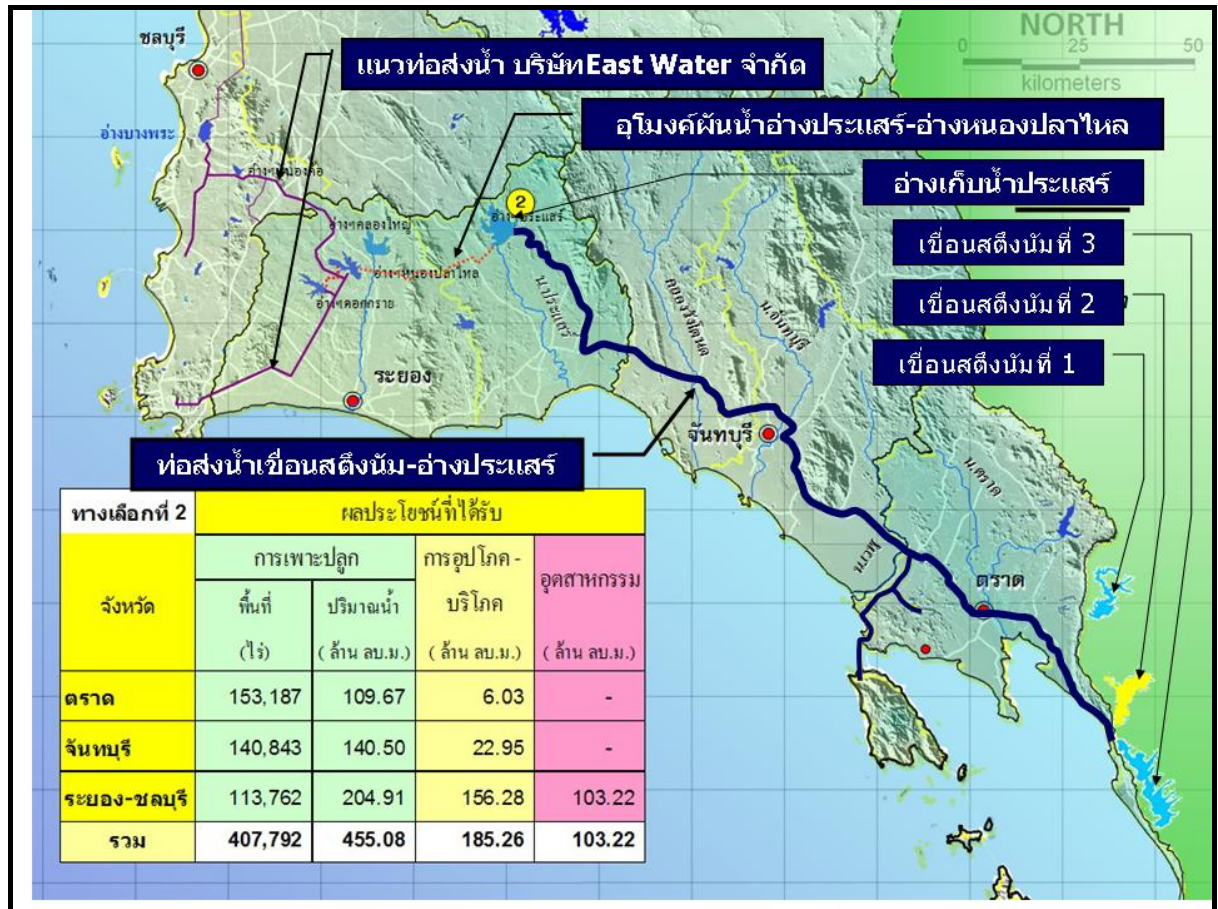
ตารางที่ 5 สรุปผลการศึกษาเบื้องต้นเขื่อนสตึงนัม (2536-2537)

เขื่อนสตึงนัม	ที่ตั้ง	พื้นที่อ่างเก็บน้ำ (ตร.กม.)	ปริมาตรเก็บกัก (ล้าน ลบ.ม.)	ระดับเก็บกัก (ม.รทก.)	ความสูงเขื่อน (ม.)	กำลังการผลิตติดตั้ง (เมกะวัตต์)	มูลค่าโครงการปี 2537 (ล้านบาท)
เขื่อนที่ 1	ติดกับต.ประสิทธิ์ อ.เขาสมิง จ.ตราด	8.5	334		120	176	7,942
เขื่อนที่ 2	ติดกับ ต.ชาราก อ.เมือง จ.ตราด	34	1,155	สูงสุด 180 – ต่ำสุด 146	91	210.6	6,960
เขื่อนที่ 3	ติดกับบ้านท่าเสา ต.แหลมกลัด อ.เมือง จ.ตราด	16.7	485	สูงสุด 90- ต่ำสุด 54	85	52.7	6,960

ผลการศึกษาของกลุ่มบริษัทที่ปรึกษา ที่ว่าจ้างโดยกรมทรัพยากรน้ำ ในโครงการจัดทำแผนหลักการผันน้ำจากเขื่อนสตึงนัม ได้เสนอเส้นทางผันน้ำจากเขื่อนที่ 2 ไปยังอ่างเก็บน้ำประแสร์ เป็นทางเลือกที่ 1 ดังที่แสดงในภาพที่ 2

⁵ หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน วันที่ 14 พฤษภาคม 2537

ภาพที่ 2 แนวผันน้ำเขื่อนสตึงนัม-อ่างเก็บน้ำประแสร์

ที่มา: โครงการจัดทำแผนหลักการผันน้ำจากเขื่อนสตึงนัม, กรมทรัพยากรน้ำ

เอกสารอ้างอิง

- กรมทรัพยากรน้ำ. โครงการจัดทำแผนหลักการผันน้ำจากเขื่อนสตึงนัม กรมพัฒนาและส่งเสริมพลังงาน. 2537. **สรุปโครงการพัฒนาแหล่งน้ำ เพื่อการแก้ไขปัญหาการขาดแคลนน้ำของประเทศ ไทยในระยะยาว** มีนาคม 2537
- คณะกรรมการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ. 2546. **การประชุมเชิงปฏิบัติการ การจัดการทรัพยากรน้ำแห่งชาติ** วันที่ 23 กรกฎาคม 2546
- บริษัท จัดการและพัฒนาทรัพยากรน้ำภาคตะวันออก จำกัด (มหาชน). 2548. **Power Point ประกอบการประชุมสัมมนา ระดมความคิด เรื่อง ปัญหาและทางออกการจัดการน้ำภาคตะวันออก** วันที่ 28 ตุลาคม 2548
- สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2547. **แนวทางการบริหารจัดการทรัพยากรน้ำ**
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2548. **โครงการลงทุนขนาดใหญ่ของภาครัฐ(Mega Project): ทรัพยากรน้ำ**. เอกสารประกอบการประชุมคณะรัฐมนตรี วันอังคารที่ 15 พฤศจิกายน 2548
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. 2549. **การจัดทำประมาณการความต้องการน้ำ (Demand) และศักยภาพน้ำต้นทุน (Supply) ลุ่มน้ำภาคตะวันออก**
- หนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน วันที่ 14 พฤษภาคม 2537
- หนังสือพิมพ์ฐานเศรษฐกิจ ฉบับที่ 2090 วันที่ 23-25 กุมภาพันธ์ 2549